

використовується як на натурі, так і в інтер'єрі, налаштуваючи глядача напруженою динамікою всередині кадру на відповідне емоційне сприйняття сцени. Як витвір кіномистецтва фільм «Два дні» (а події в ньому відбуваються протягом двох днів) є сукупністю більш як пів тисячі окремих кінозображень – кадрів. За зображальною стилістикою – композиційною і світловою єдністю та в результаті монтажності зйомки – стрічка сприймається абсолютно цілісно. Це теж свідчить про професійну зрілість та майстерність молодого оператора. Знімаючи кожен метр, Данило точно розраховував, як цей кадр буде пов'язаний із наступним. У «Двох днях» проявилось вміння авторів будувати кожен кадр так, щоб він виступав елементом у загальному узгодженому ланцюгу зображень, що становлять епізоди, які творять фільм. У цьому й сьогодні полягає одна з особливостей і труднощів у роботі оператора, навіть попри те, що на майданчику є монітори, плей-бек, можливість відеозапису та перегляду. Кожен кадр Данила Демуцького в цьому фільмі не просто фіксація, він має смислове навантаження (це від майстра фотографії), в органічній єдності розкривається основна ідея – і це вже від способу кіномислення, одержимості, наполегливості і самовіддачі авторів, для яких кіно було сенсом життя.

Журнал «Кіно» за 1927 рік: «Молодий оператор виявився на висоті виключної художньої майстерності смаку, темпераменту. Демуцький – непересічний майстер. В його руках об'єктив знімальної камери такий же слухняний, як пензель у руках маляра»⁹. Так операторська майстерність – основоположна складова кінематографа – активно слугувала у перетворенні його на Мистецтво.

З архіву НКВС при Раді міністрів УРСР від 26.03.1935 року: «Громадянин Демуцький Данило Порфирійович провини не визнає. Доказів не знайдено»¹⁰.

В останні роки, розповідала Валентина Михайлівна, дружина Демуцького, Данило Порфирович хворів. Напередодні смерті на його прохання весь вечір ставили платівки з улюбленою музикою – другий концерт Рахманінова у виконанні Ван Кліберна, Вагнер, Лисенко, Скрибін... 7 травня 1954 року о 8 годині 30 хвилин 60-річного Данила Порфировича не стало. В ту ж годину по радіо повідомили про присвоєння кінооператору Демуцькому Данилові Порфировичу звання Заслужений діяч мистецтв України. Ще й сьогодні, коли звертаєшся до фільму «Два дні», створеного Данилом Демуцьким, у титрах не побачиш його прізвища... А бронзовий пам'ятник, на якому зображені національні кінокласики О. Довженко та Д. Демуцький, уже багато років не може побачити світ, а припадає пилом у зачиненому амбарі, що на київському Печерську...

⁹ Данило Демуцький. Рубрика «Люди екрану» // Кіно. – 1927. – № 10.

¹⁰ Архівні документи надала внучата племінниця Д. П. Демуцького – Демуцька Тетяна Олексіївна.

Історія віднайдених фільмів «Гуцульщина» та «Останній салют командирові» Юліана Дороша

Ірина Патрон

Постать **Юліана Дороша** свого часу була добре знана у львівському мистецькому середовищі. Насамперед як талановитого фотохудожника, члена УФОТО, етнографа, краєзнавця, пластуна, оператора, автора низки підручників з фотомистецтва, ілюстрованих альбомів. Найбільше інформації про його життя і творчість знаходимо в наукових працях його сина, історика Андрія Дороша, львівського кінознавця Романа Бучка, мистецтвознавиці Дзвінки Воробкало, співробітниці Львівського історичного музею Алли Коби. Щоправда, увага дослідників зосереджена переважно на фотодіяльності, на жаль, жодної праці про Ю. Дороша в контексті українського кіно досі немає. А саме він як автор короткометражних етнографічних та документальних фільмів заклав підвалини кіномистецтва Галичини.

Фотограф і кінорежисер Юліан Дорош. Львів, 1920-ті. Фото з приватного архіву Тетяни Крушельницької.

31 січня у Винниках Львівської області та 1 лютого 2020 року у Львові відбулися презентації фрагментів віднайдених фільмів Юліана Дороша – зачинателя українського галицького кіно – «Гуцульщина» (1936) та «Останній салют командирові» (1938). Донедавна обидва вважалися

втраченими, проте сьогодні скарбниця історико-культурних цінностей України поповнилася.

Винники – мальовниче містечко, розташоване за десять кілометрів від Львова. Деякий час тут жив Ю. Дорош у свого дядька Антона Крушельницького. Саме у Винниківському історико-краєзнавчому музеї зберігається найбільша колекція фотографій митця – близько 12 тисяч експонатів. Зі слів Тетяни Крушельницької, однієї із власниць прав на творчу спадщину майстра, його фотографії також зібрані в архівах музеїв м. Самбора та м. Коломиї, частина є також у фондах Національного музею ім. А. Шептицького та Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника.

З багатої кіноспадщини Ю. Дороша міжвоєнного періоду зберігся лише один фрагмент фільму студії «Соня-фільм» – «Свято молоді «Рідної школи»»¹. Це відео було в Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничного, і його розповсюджено з ініціативи української скаутської організації «Пласт» за участю Дмитра Яреми та Тараса Зеня.

Проте результати науково-пошукової роботи свідчать про значно ґрунтовнішу кінодіяльність Ю. Дороша. Зокрема, в статті «Раковець – моя перша етнографічна фільма»², він сам зазначив, що його зацікавила перспектива зйомок етнографічних фільмів та їх подальше експортування за кордон для української діаспори в США та Канаді. Завдяки зусиллям завкафедри театрознавства та акторської майстерності Львівського національного університету ім. Івана Франка, народного артиста України Богдана Козака за сприяння Юрія Левицького (Нью-Йорк, США) пошуки поширилися на Захід. Написано десятки листів у різні українські установи США та Канади з проханням допомогти у віднайденні відео з міжвоєнного періоду Галичини. Віднайдення та повернення до України національної спадщини потребувало чималої наполегливості. Завдяки п. Андрію Фединському, директорові Українського музею-архіву в Клівленді (штат Огайо, США), вдалося налагодити контакт з київським дослідником Олександром Дебичем, який саме перебував у США. Олександр Дебич – незалежний кінопродюсер, учасник програми імені Фулбрайта (2017–2018 рр.) натрапив на близько 30 постерів до українських стрічок в Українському музеї-архіві Клівленда, які до того часу не були йому відомі. З чого і розпочались його пошуки досі незнаних в Україні фільмів. Після повернення О. Дебича в Україну вдалося ознайомитися з частиною знайденого матеріалу та ідентифікувати два фільми Ю. Дороша. Перший фрагмент фільму «Гуцульщина», або «Гуцульщина перед об'єктивом» (ймовірно, 1936 р.), – це чорно-біла німа стрічка тривалістю 3 хв. 40 сек. У ній зафільмовано похорон молодого неодруженого гуцула (про що свідчить

весільне деревце, яке несуть за домовиною). Ідентифікувати її вдалося, спираючись на статтю Ю. Дороша про зйомки фільму «Гуцульщина – перед об'єктивом»³, яка була проілюстрована кадрами з фільму. Порівняльний аналіз фото- та кіноматеріалів, у яких співпадають кадри з чотирма трембітарями та старим гуцулом, переконує у авторстві Ю. Дороша.

Другий фільм-репортаж («Останній салют командирові») присвячений похороні генерала Української галицької армії (УГА) Мирона Тарнавського, який відбувся у Львові 2 липня 1938 року. Він чорно-білий, тривалістю 12 хв., озвучений у діаспорі, ймовірно, в 1950–1960-х роках. Унікальний, справді сенсаційний фільм зафіксував представників духовної, військової, інтелектуальної еліти міжвоєнного Львова, визначне духовенство УГКЦ: владика Івана Бучка, Митрополита Андрея Шептицького, Блаженного Климентія Шептицького, Никиту Будку, отця-митратора Олексія Базюка, отця доктора Івана Гриньоха, Митрополита Йосипа Сліпого, пароха Святоюрського собору Леонтія, отця Куницького та ін.

Учасниками процесії були також доктор Любомир Макарушка, колишні старшини Української галицької армії: полковник Альфред Бізанц, полковник Андрій Мельник (провідник ОУН), родина генерала, члени уряду ЗУНР, представники як державних установ, так і громадськості: сенатор Іван Макух, посол Мілена Рудницька, сенатор Остап Луцький, ад'ютанти генерала – Дмитро Паліїв, Володимир Старосольський, Роман Купчинський. Також знято композитора Нестора Нижанківського, Романа Шухевича (генерал-хорунжий Тарас Чупринка), отамана Степана Шухевича, Степана Федака, інженера Андрія Палія (ймовірно, уривок з промови останнього вмонтовано у кінострічку пізніше в Канаді) та ін. Також можемо побачити урочисту ходу вулицями Львова, в якій представники різних громадських та культурних інституцій несуть вінки на пошану пана Генерала, зокрема унікальними є кадри з актором Володимиром Блавацьким. Фільм завершується урочистим покладанням вінків на могилу генерала та інших січових стрільців на Янівському цвинтарі у Львові.

Фільм «Останній салют командирові» зберігається в архіві сина американського кінорежисера українського походження Ярослава Кулинич, Любомира Кулинич, що мешкає у Флориді. Він відсканував усі плівки з колекції батька після його смерті в Нью-Йорку.

Авторські права на віднайдені фільми належать Патриції Блондин-Сенборн (фрагмент «Гуцульщина») та Любомирові Кулиничу («Останній салют командирові»). Власники цих унікальних стрічок дозволили переглянути їх у громадських та культурних інституціях України без права фото- чи відеофіксації. Важливо, що наразі вже розпочато процес перемовин щодо передачі віднайдених фільмів Ю. Дороша українським інституціям.

Львів

¹ Патрон І. Кіноспадщина Юліана Дороша в контексті розвитку фото- та кіномистецтва на західноукраїнських землях у 20–30 роках ХХ століття // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – Київ, 2018. – Вип. 23. – С. 92–100.

² Дорош Ю. Раковець – моя перша етнографічна фільма // Назустріч. – 1936. – № 4. – С. 5

³ Дорош Ю. Гуцульщина – перед об'єктивом // Назустріч. – 1936. – № 2 (68). – С. 1.